

VEEARTSENYKUNDIGE PROBLEME EN SAMEWERKING IN AFRIKA*

Afrika is 'n vasteland wat ryklik bedeed is met die-resiektes, en op 'n paar uitsonderings na kom daar enige siekte voor wat in ander wêrelddele te vinde is. Verder is daar talle wat eie is aan Afrika, bv. Slenkdalkoors, hartwater en olifantsvelsiekte.

As Afrika beskou word volgens die benadering van die epidemioloog d.w.s. die persoon wat die voorkoms van siektes bestudeer, kan die volgende interessante verskynsels waargeneem word:

(1) Die verskillende state of gebiede is nie van mekaar geskei deur duidelike geografiese skeidslyne soos onbegaanbare riviere of hoë bergreekse nie. Waar die beweging van diere nie kunsmatig aan bande gelê word nie, kan hulle maklik van die een land na die ander beweeg. Die enigste uitsondering in hierdie geval is die Saharawoestyn wat 'n lewlose, breë band vorm wat van oos na wes oor Afrika loop. Gevolglik moet die hele Afrika, suid van die Sahara, as 'n eenheid beskou word wat die verspreiding van veesiektes betref. Vanuit 'n veeartsenykundige oogpunt is dit belangrik, aangesien daar nêrens 'n natuurlike skeiding tussen besmette en onbesmette diere is nie.

(2) In die meeste Afrikalande is 'n nomadiese bestaan aan die orde van die dag. Diere-eienaars trek heen en weer agter geskikte weiding aan sonder inagneming van landsgrense. Gevolglik kan diere met siektes onder lede oor lang afstande beweeg na dele waar sulke siektes nie voorkom nie en die besmetting versprei.

(3) In baie lande is die inboorling vee-eienaars tra-

* Die referent is Hoof van die Veeartsenykundige Navorsingsinstituut te Onderstepoort.

disioneel gekant teen enige beheer van owerheidsweë oor hulle vee. Hierdie eienskap maak dit soms baie moeilik om georganiseerde inentingsveldtogte teen siektes van stapel te stuur.

(4) 'n Verdere faktor wat in hierdie verband genoem moet word, is die rykdom van wild in Afrika. Wild, en veral die wilde herkouers, is in baie gevalle vatbaar vir dieselfde siektes as beeste, skape en bokke en kan, wanneer hulle aangetas is, dit maklik oordra op huisdiere. Oor die grootste dele van Afrika is die beweging van wild geheel en al ongekontroleerd en word tot 'n groot mate beïnvloed deur reëns en die groen weiding wat daarop volg. Gedurende die onlangse uitbreek van bek- en klouseer in Suidwes-Afrika is dit vasgestel dat koedoes die siekte oor 'n afstand van 40 myl versprei het binne 'n paar dae. Koedoes is vatbaar vir bek- en klouseer, maar word nie so siek dat hulle nie agter groen weiding aan kan trek gedurende droogtetye nie. Al langs hulle trekpad word die siekte dan oorgedra aan beeste en skape.

Dit is goed bekend in veeartsenykundige kringe dat sommige wilde diere draers kan wees van organismes wat dodelik is vir huisdiere sonder dat hulleself enige tekens van die siekte toon. Meeste vlakvarke is draers van die virus van Afrikaanse varkpes, en wanneer hulle in aanraking kom met mak varke ontwikkel laasgenoemde 'n dodelike siekte. So ook kan buffels die parasiet van korridorsiekte dra en geen simptome toon nie, maar as dit deur bosluise op beeste oorgedra word, vind sowat 'n 95 persent-vrekte plaas. Wildsbokke, sebras en ander wild dra ongedeerd die trypanosoom van die dodelike nagana wat deur tsetsevlieë op huisdiere oorgedra word.

(5) Die tussengashere van sekere diersiektes kom oor uitgestrekte dele van Afrika voor. Tsetsevlieë wat nagana oordra van wild op huisdiere of van die een huisdier op die ander, kom voor van die Soedan tot amper teen die grens van die Nasionale Krugerwildtuin. Bosluise, die oordraers van onder andere sweetsiekte, hartwater, rooiwater, galsiekte en ooskuskoors kom algemeen voor oor die hele vasteland. Muskiete en muggies

dra siektes soos Slenkdalkoors en perdesiekte onderskeidelik en kom by alle versamelings van water voor.

Die gevolg van al die faktore hierbo vermeld, is dat Afrika vanuit 'n veeartsenykundige oogpunt beskou, as 'n eenheid moet gesien word ten spyte van sy onderverdeling in state. Die veesiekteprobleme van die een staat is ook die van sy buurstate en geen wonder nie dat in 1896 'n siekte soos runderpes gesprei het van Kairo na Kaapstad.

Samewerking tussen buurstate

Omdat tripanosomiase van mense en van diere (nagana) baie jare lank ontwikkeling in Afrika gestrem het, is daar algemeen besef dat die probleem, tesame met die tussendraers, nl. die tsetsevlieë, alleen aangepak kan word by wyse van 'n gesamentlike poging deur alle aangetaste lande. Gedurende 1946 is daar 'n vergadering oor hierdie onderwerp gehou in Lourenco Marques. Die volgende lande is verteenwoordig: Angola, Betsjoeanaland, Rhodesië, Njassaland, Mosambiek, Kenia, Oeganda, Swaziland, Tanganjika en Suid-Afrika. In 1948 het verteenwoordigers van hierdie lande weer bymekaargekom te Leopoldville en oorgegaan tot die stigting van 'n permanente buro vir die behartiging van alle sake wat in verband staan met tripanosomiase en tsetsevlieë. Die B.P.I.T.T. (Permanente Interafrican Bureau of Trypanosomiasis and Tsetse) is toe gestig. Hierdie administratiewe buro sou verbonde wees aan die navorsingsinrigtings te Leopoldville en Brazzaville, wat geografies baie naby mekaar is. Die personeel van die B.P.I.T.T. sou funksioneer onder die regerings van die Franse en Belgiese Kongo onder leiding van 'n beheerkomitee. Die beheerkomitee wat genoem is „International Scientific Committee for Trypanosomiasis Research” (verkort I.S.C.T.R.) is saamgestel uit deskundiges uit België, Frankryk, Portugal, Suid-Rhodesië, Suid-Afrika en die Verenigde Koninkryk. Hierdie genoemde lande is ook gevra om op 'n *pro rata*-basis die koste van die B.P.I.T.T. te dra.

Die idee het ontstaan, en vinnig uitgebrei, dat die

lande van Afrika op talle gebiede van die wetenskap behoort saam te werk. Gevolglik is daar in 1949 te Johannesburg die „African Regional Scientific Conference” onder voorsitterskap van dr. P. J. du Toit byeengeroep. Hierna is die „Scientific Council for Africa South of the Sahara” in 1950 gestig (verkort C.S.A.) om as wetenskaplike raadgewer te dien vir die sogenaamde „Commission for Technical Co-operation in Africa South of the Sahara” (verkort C.C.T.A.). Die C.C.T.A. is volgens ’n internasionale ooreenkoms in 1950 in London gestig en het bestaan uit die volgende regerings: België, Rhodesië, Njassaland, Frankryk, Ghana, Guinee, Liberië, Portugal, Suid-Afrika en die Verenigde Koninkryk. Die doel van hierdie organisasie sou wees om tegniese samewerking in alle lande in Afrika suid van die Sahara te bewerkstellig.

Gedurende Januarie 1952 het ses van die ledelande van C.C.T.A., nl. België, Frankryk, Portugal, Suid-Rhodesië en die Verenigde Koninkryk oorgegaan tot die stigting van die sogenaamde Interafrican Bureau for Epizootic Diseases (verkort I.B.E.D.). Die hoofkwartier van hierdie buro is te Muguga, Kenia, en dit is bedoel as ’n permanente inligtingsentrum vir die uitruil, koördinering en verspreiding van tegniese gegewens oor alle aspekte van diersiektes in Afrika. Van 1960 af is die naam verander tot Interafrican Bureau of Animal Health (I.B.A.H.).

Op die indirekte manier wat hier beskrywe is, het daar sodoende ’n organisasie tot stand gekom wat homself direk beywer vir die bestryding van veesiektes in Afrika op ’n koöperatiewe basis. Intussen is B.P.I.T.T. ook onder C. C. T. A. as ’n buro ingesluit. Die Republiek van Suid-Afrika het van die begin af ’n leidende rol vervul in hierdie twee organisasies.

Wat B.P.I.T.T. betref, is gereelde samekomste georganiseer waarop alle probleme i.v.m. slaapsiekte in mense en nagana in diere bespreek is. Metodes en middels vir die uitroeiing van die tussengashere van die parasiet, nl. die tsetsevlies, is bespreek. Die Republiek van Suid-Afrika se aktiwiteite in die Caprivi-strook het baie aandag geniet.

Die funksies van I.B.A.H. kan as volg opgesom word:

1. Die hou van jaarlikse byeenkomste tussen wetenskaplikes op die gebied van diersiektes, bv. hondsdolheid, bek- en klouseer.

2. Die organisasie van opleidingskursusse oor diersiektes bv. pluimveesiektes en oor die benodigdhede van voorgraadse en nagraadse opleiding van veeartse wat in Afrika moet werk.

3. Die ontvangs en verspreiding van inligting oor die voorkoms van spesifieke siektes onder diere.

4. Inligtingspamflette oor siekteaangeleenthede is gereeld aan ledelande uitgestuur.

5. Panele van korrespondente oor verskillende sieketoestande is saamgestel. Hulle funksie is om alle inligting oor hulle onderwerp vir sover dit Afrika aangaan, te versamel en te koördineer. Van die deskundiges te Onderstepoort het ook op panele gedien.

6. Die Direkteur van I.B.A.H. het gereeld skakelingsbesoeke by die ledelande afgelê.

7. 'n Gesamentlike projek vir die uitroeiing van runderpes in die Tsaad/Niger/Nigerië/Kameroen-gebied is aangepak. Finansiële hulp vir die projek is verkry van die United States Agency for International Development en die Europese Ekonomiese Gemeenskap.

8. 'n Gesamentlike projek vir die uitroeiing van longsiekte in Sentraal-Afrika is aangepak met finansiële steun van die United States Agency for International Development, en die laboratoria van die East African Veterinary Research Organisation het as middelpunt gedien.

Volgens die jaarverslag van I.B.A.H. wat aan die einde van 1962 verskyn het, was die vordering met hierdie twee projekte onbevredigend, grootliks weens die moeilikheid om geskikte personeel in die hande te kry. Die Republiek van Suid-Afrika was egter nooit intiem en direk by die genoemde projekte betrokke nie.

In die begin van 1962 is die Republiek egter om bekende redes uit die C.C.T.A. en gevolglik ook uit alle ondergeskikte buro's, bv. I.B.A.H. en B.P.I.T.T. Suid-Afrika het hierdeur nie eintlik veel verloor nie, maar te oordeel

na die volgende kwotasie vervat in die I.B.A.H.-rapport van 1962 word ons uittrede tog gevoel: „The withdrawal of the Republic of South Africa and of Portugal as member countries of the Commission early in the year, is becoming felt as the year drew on and full effect given to the decision”.

Intussen het daar 'n wesenlike bedreiging vir ons land ontstaan deurdat 'n verspreiding van tsetsevlieë van die Sabierivier in Rhodesië en Mosambiek in die rigting van die Nasionale Krugerwildtuin plaasgevind het. Toe die Republiek nog lid van I.B.A.H. was, is 'n werksgroep binne hierdie organisasie saamgestel om planne te be- raam om die verspreiding teen te werk. Voordat iets konstruktiefs gedoen is, het ons egter uit I.B.A.H. getree. Die veeartsenyowerhede van die Republiek van Suid- Afrika, Suid-Rhodesië en Mosambiek het toe besluit om gesamentlik oor te gaan tot daadwerklike optrede. Daar is besluit dat die veeartsenydiens van die Republiek 'n opname van die mate van verspreiding van die insekte sou maak. Dit is voltooi en gevind dat die tsetsevlieë baie verder suid voorgekom het as wat verwag is. Dadelik is oorgegaan tot bespuiting met insekdodende middels, en fondse is gebruik wat deur Suid-Afrika en Suid-Rhodesië bygedra is. Die bespuiting wat in 1962 'n aanvang geneem het, sal in 1963 voortgesit word op 'n koöperatiewe basis deur die drie lande.

Dit is dus duidelik dat die Republiek van Suid-Afrika hom nie laat lamlê deur die verbreking van die bande met C.C.T.A. en I.B.A.H. nie.

Vir etlike jare bestaan daar 'n Interterritoriale Ko- mitee vir Bek- en Klouseerbeheer buite die voogdyskap van C.C.T.A. Hierdie Komitee is saamgestel uit die hoofde van die veeartsenydienste van die volgende lande: Kenia, Tanganjika, Noord-Rhodesië, Suid-Rhodesië, Swaziland, Angola, Basoetoland, Mosambiek, Betsjoeanaland, Suid- wes-Afrika en die Republiek van Suid-Afrika. Vergade- rings word beurtelings in die verskillende gebiede gehou en alle gemeenskaplike veeartsenykundige probleme so- wel as die toestand met betrekking tot bek- en klouseer in die betrokke lande bespreek. Behalwe die hoofde van

die veeartsenykundige dienste van die genoemde lande word spesiale persone vanweë hulle deskundige kennis ook uitgenooi om dit by te woon. Die totstandkoming van hierdie Komitee berus nie op 'n internasionale konvensie of ooreenkoms nie, maar het ontstaan uit die behoefte dat die gemeenskaplike probleme bespreek moet word. Tot dusver was die verteenwoordigers op vergaderings nog altyd blank maar dit is onbekend of lande soos Kenia en Tanganjika in die toekoms aan hierdie besprekings sal deelneem onder die nuwe bedeling.

Die Republiek van Suid-Afrika is 'n lid van die „Office International des Epizooties” (O.I.E.), 'n internasionale organisasie vir die bestudering en kontrole van veesiektes, met sy hoofkwartier in Parys. Hierdie organisasie beywer hom by uitstek vir die verspreiding van inligting omtrent diersiektes. Onlangs is 'n verbond aangegaan tussen I.B.A.H. en die O.I.E. waarvolgens alle inligting waaroor die twee beskik, uitgeruil word en so doende bly die veeartsenyowerhede in die Republiek deur O.I.E. ingelig omtrent die siektetoestand in die I.B.A.H.-lande.

Op hierdie stadium sal dit raadsaam wees om die toedrag van sake wat betref veeartsenykundige probleme en dienste in die verskillende lande in Afrika na te gaan:

(1) *Die Republiek van Suid-Afrika*

Reeds baie jare lank is ons land van 'n treffend doelmatige veeartsenykundige diens voorsien. Die gevolg is dat ons ons probleme goed ken en talle siektes, bv. ooskuskooers, longsiekte en droes alreeds uitgeroei het. Dieselfde kan egter nie van al ons buurstate gesê word nie, met die gevolg dat ons grootste probleme **op die oomblik** is om te verhoed dat siektes oor ons grense ingedra word. Die Veeartsenykundige Velddiens se beamptes is diep onder die indruk van hierdie moeilikheid en het selfs so ver gegaan as om wild- en veewerende heinings oor honderde myle langs ons landgrense te span. Dit sal tot 'n groot mate verhoed dat besmette vee en wild die land binnedring. Aan die wesgrens van die Nasionale Kruger-wildtuin is 'n wildwerende heining gespan om te verhoed

dat besmetting deur wild van buite ons land deur die Wildtuin ingedra word. Noue skakeling word sover moontlik gehandhaaf met die owerhede van ons buurstate om te wete te kom wanneer enige siekte tot naby ons grense spreid. Daar bestaan altyd die moontlikheid dat bek- en klouseer uit die Portugese gebiede, Betsjoeanaland of Rhodesië ons land binnedring.

Na die politieke onrus in die Kongo sy kop uitgesteek het, het daar wesenlike gevaar ontstaan dat siektes soos runderpes en longsiekte onbeheerd sou spreid. Enige verspreiding suidwaarts sou die Republiek van Suid-Afrika bedreig. Gevolglik is voorsorgmaatreëls op Onderstepoort getref deur 'n reserwe van runderpes- en longsiekte-entstof op te bou en 'n diagnoseer-diens vir hierdie siektes slaggereed te maak. Sodra daar dus op ons grens 'n suspisie van die siektes ontstaan kan ons dit ondersoek en, indien nodig, ons beesbevolking deur enting beskerm.

Die veeartsenykundige diens van die Republiek is tans as volg ingedeel:

(a) Navorsing: Dit is gesentraliseer in die Veeartsenykundige Navorsinginstituut te Onderstepoort. Sedert die stigting van die Instituut in 1908 is daar aktief studie gemaak van siektes wat tipies is van die vasteland van Afrika. Oplossings is vir menige gevind, bv. bloutong, perdesiekte, lamsiekte, miltsiekte, knopvelsiekte en ooskuskoors.

Talle veeartse van ander lande in Afrika het in die verlede besoek by Onderstepoort afgelê om ingelig te word oor siektebestryding.

Onderstepoort gaan onverpoosd voort met navorsing op Suid-Afrikaanse diersiektes en die ontwikkeling van bestrydingsmaatreëls.

(b) Entstofbereiding: Die vervaardiging van entstowwe vorm 'n uiters belangrike maatreël in die bestryding van veesiektes. Deur die jare het die bedryf só ontwikkel te Onderstepoort dat daar nou jaarliks sowat 78 miljoen dosisse entstof uitgereik word teen 20 verskillende siektes. Entstof word nie net vir die behoeftes van ons eie land berei nie maar word ook uitgevoer na ander lande wanneer hulle dit aanvra. Na die volgende Afrika-

lande is in die verlede al entstowwe gestuur: Basoetoland, Betsjoeanaland, Kenia, Kongo, Rhodesië, Njassaland, Portugees-Oos-Afrika, Somaliland, Swaziland en Oeganda. Daar is sekere entstowwe, bv. knopvelsiekte-entstof, wat alleen van Onderstepoort verkry kan word.

(c) Opleiding van veeartse: Nou verbonde aan die Navorsinginstituut te Onderstepoort is 'n Fakulteit van Veeartsenykunde van die Universiteit van Pretoria. Jaarliks word 45 studente aangeneem vir opleiding vir 'n periode van 4 jaar nadat hulle die eerste akademiese jaar voltooi het aan enige Suid-Afrikaanse universiteit. Die standaard van opleiding is hoog en beslís van wêreldgehalte.

Veeartse wat te Onderstepoort opgelei is, is ten volle bekwaam om hulle beroep in enige land in Afrika te beoefen. Talle het tot onlangs in lande soos Kenia en Njassaland gewerk, maar die meeste het nou ook al teruggekeer na die Republiek.

(d) Velddienste: Op strategiese plekke dwarsdeur die land is veeartse gestasioneer. Hulle neem die beheer van besmetlike siektes soos miltsiekte, hondsdolheid, ens. waar. Veel sukses is alreeds deur hierdie diens behaal en siektes soos ooskuskoors en nagana is geheel en al uitgeroei. Hierdie diens sorg ook dat geen siektes in die land ingebring word nie.

Onder die skemas wat tans deur die Veeartsenykundige Velddiens aan die gang gesit word, is die oprigting van diagnoseer-sentra wat behulpsaam sal wees met opnames en die diagnose van siektetoestande.

(e) In Suid-Afrika is 'n aansienlike garde van private praktiserende veeartse.

(2) *Die res van Afrika*

'n Algemene eienskap van die veeartsenykundige dienste van die lande van Afrika was tot onlangs dat blanke veeartse in getalle die Nie-blankes verreweg oorheers het. Hulle was meestal persone wat in die Verenigde Koninkryk of Frankryk gekwalifiseer het. In die jongste tyd het veeartsenykundige bewussyn en opleiding in Egipte aansienlik vooruitgang gemaak en het heelwat

Egiptiese gegraduateerdes in die noordelikste deel van die kontinent infiltreer.

Die lande wat in die afgelope tyd onafhanklikheid verkry het, volg al hoe meer 'n beleid van Afrikanisering van hulle veeartsenykundige dienste. Hulle ondervind groot moeilikheid om Nie-blanke gekwalifiseerdes en tegnisi vir diens te vind. In sommige lande word blankes op beperkte kontrakte aangestel, met die gevolg dat daar weer Duitse, Skandinawiese en Belgiese veeartse tot die dienste gewerf word.

In die algemeen is daar egter 'n skreiende tekort aan mannekrag en dit skep 'n hoogs ontplofbare toestand wat betref veesiektes in Afrika.

Waar die veeartsenykundiges van die Republiek voorheen nog vrugbare samewerking met die deskundiges te Muguga en Kabete in Kenia gehandhaaf het, het die toestand nou so verander en soveel het dié institute verlaat, dat dit ook iets van die verlede is.

'n Baie gulhartige samewerking word nog steeds met die Portugese gebiede in Afrika in stand gehou en ook met Suid-Rhodesië en die Protektoraat-gebiede. Oor en weer besoeke van deskundiges en wetenskaplike besprekings vind gereeld plaas.

Wat die toekoms vir ons inhou, weet ons natuurlik nie, maar ons voel oortuig dat op veeartsenykundige gebied die Republiek genoeg agtergrond en ontwikkeling besit om op sy eie bene te staan.

12 Sept. 1963.
Pretoria.

B. C. Jansen.